

Sanja Bježančević*

TRENDOVI U OBRAZOVANJU NACIONALNIH MANJINA U HRVATSKOJ

UDK: 37.014.12 : 323:15 (497.5)
DOI: 10.31141/zrpf.2023.60.147.253
Pregledni znanstveni rad
Primljeno: 2. 11. 2022.

Države članice Europske unije zagovaraju različite modele obrazovanja nacionalnih manjina na svojim teritorijima. Slovenija autohtonim manjinama na svom području jamči obrazovanje na jeziku i pismu manjina, kao i Rumunjska, dok Bugarska učenje manjinskog jezika omogućuje tek u vidu izborne nastave. Nizozemska pak prednost daje multikulturalnom obrazovanju usmjerenom na sve učenike u svom obrazovnom sustavu. U Hrvatskoj se nacionalnim manjinama jamči obrazovanje na jeziku i pismu nacionalne manjine u predškolskom obrazovanju te kroz tri različita modela nastave i u osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju. S ciljem utvrđivanja interesa za ovaj oblik nastave praćeni su trendovi na tri razine obrazovanja nacionalnih manjina u Hrvatskoj mjereni brojem upisanih učenika, razreda, ustanova te učitelja uključenih u programe obrazovanja pripadnika nacionalnih manjina. Analiza rezultata pokazuje trend rasta interesa za predškolsku i osnovnoškolsku razinu obrazovanja te trend pada interesa za srednjoškolsku razinu obrazovanja.

Ključne riječi: *nacionalne manjine, zaštita prava manjina, obrazovanje, jezik i pismo nacionalne manjine, modeli obrazovanja*

1. UVOD

Zaštita prava nacionalnih ili etničkih manjina, što uključuje priznavanje statusa manjinama, unutarnje je pitanje nacionalne države koje za posljedicu ima različite sustave zaštite prava manjina u državama članicama Europske unije. Neke od tih država priznaju postojanje nacionalnih ili etničkih manjina na svojim teritorijima i jamče im različita prava, dok druge zagovaraju jedinstvo nacije i jamče prava svim svojim građanima bez obzira na njihovu nacionalnu ili etničku pripadnost. I kada je u pitanju obrazovanje nacionalnih manjina na njihovu materinskom jeziku, vidljive su razlike između zemalja članica, odnosno između modela obrazovanja nacionalnih manjina na njihovim područjima.

Obrazovanje nacionalnih manjina posebno je važno za očuvanje identiteta i kulture nacionalnih manjina, a za ostvarenje tog cilja države izabiru različite modele. Neke od njih, poput Slovenije, Rumunjske i Hrvatske, jamče obrazovanje (autohtonim) nacionalnim manjinama na svom teritoriju kroz različite modele

---

* Doktorandica na Poslijediplomskom interdisciplinarnom sveučilišnom studiju Europski studiji, Trg Sv. Trojstva 3, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku. E-mail: sanja.bjezancevic@gmail.com.

nastave na jeziku i pismu manjine što uključuje i model dvojezične nastave, dok druge, poput Bugarske, to čine u vidu izborne nastave učenja manjinskog jezika, ili poput Nizozemske koja prednost daje multikulturalnom obrazovanju. Rad donosi prikaz različitih modela obrazovanja pripadnika nacionalnih manjina u spomenutim državama članicama Europske unije uz poseban osvrt na zakonodavni okvir koji uređuje pitanje obrazovanja na jeziku i pismu nacionalne manjine u Hrvatskoj i pripadajuće modele obrazovanja nacionalnih manjina. Cilj je rada prikazati trendove u obrazovanju pripadnika nacionalnih manjina u hrvatskom obrazovnom sustavu na tri razine – predškolskom, osnovnoškolskom i srednjoškolskom u razdoblju od školske godine 2006./2007. do školske godine 2019./2020. mjerene brojem upisanih učenika, brojem razreda, ustanova koje pružaju uslugu obrazovanja na jeziku i pismu nacionalne manjine te odgajatelja, učitelja i nastavnika uključenih u provođenje ovog modela obrazovanja. Za pretpostaviti je da su, uzimajući u obzir zajamčenu razinu manjinske zaštite, za sustav obrazovanja na jeziku i pismu nacionalnih manjina u Hrvatskoj svojstveni pozitivni trendovi.

2. OBRAZOVANJE NACIONALNIH MANJINA U NEKIM DRŽAVAMA ČLANICAMA EUROPSKE UNIJE

Kao ograničenja koja utječu na mogućnost zapošljavanja što posljedično određuje kvalitetu života (autohtonih) nacionalnih manjina u državama članicama Europske unije i „novih“ manjina koje čine doseljenici iz država bivše SFRJ te neeuropski građani, najvećim dijelom migranti iz bliskoistočnih zemalja, izdvajaju se neadekvatni pedagoški pristupi, diskriminacija unutar obrazovnih institucija i sveprisutna nejednakost u društvu. Unatoč implementaciji antidiskriminacijskog zakonodavstva, u državama članicama ne postoje učinkoviti sustavi praćenja i suzbijanja diskriminacije u području obrazovanja, a istraživanja pokazuju izloženost predrasudama i diskriminaciji i konačno segregaciji kako pojedinih učenika – npr. islamske vjeroispovijesti zbog nošenja marame, tako i čitavih skupina – prvenstveno Roma. Migranti i pripadnici nacionalnih manjina imaju tendenciju upisa u programe stjecanja niže razine srednjoškolskog obrazovanja i veću stopu napuštanja obrazovanja. Kod migrantske populacije razlika u postignućima vidljiva je između tek pristiglih migranata i onih druge generacije, a kod etničkih skupina u postignućima žena u odnosu na muškarce na primarnoj i sekundarnoj razini obrazovanja.¹

Pitanje reguliranja obrazovanja pripadnika nacionalnih manjina razlikuje se u državama članicama Europske unije i većim je dijelom usmjereno na kulturnu i jezičnu raznolikost, a posljedica je postojanja različitih manjinskih skupina u državama članicama, nepostojanja dogovora oko terminologije i standarda vezanih

---

¹ Luciak, M., *Migrants, minorities and education. Documenting discrimination and integration in 15 Member States of the European Union on behalf of the European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC)*, Vienna, 2004., str. V.-VI. O’Nions, H., *Different and unequal: the educational segregation of Roma pupils in Europe*, Intercultural Education, sv. 21, br. 1, 2010., str. 2-9.

uz manjinska prava ili pak nepostojanja zakonodavnog okvira koji uređuje pitanje obrazovanja nacionalnih manjina u nekim državama članicama. Ipak, određeni trendovi među državama članicama postoje pa se prepoznaju tri različita pristupa regulaciji manjinskih obrazovnih politika – obrazovanje autohtonih ili priznatih nacionalnih manjina na području država članica, jezični programi obrazovanja novih manjina ili migranata kao programi ciljane pomoći te interkulturalno obrazovanje. Obrazovni programi usmjereni na migrante i pripadnike nacionalnih manjina podrazumijevaju različite pristupe te različite ciljeve, ali i ishode učenja. Obrazovanje usmjereno na migrantske skupine ima za cilj poticanje procesa integracije migranata u društvo, dok obrazovanje pripadnika nacionalnih manjina ima za cilj očuvanje jezika i kulture manjine. Interkulturalni, pak, pristup za cilj ima uspostavu interkulturalnog okruženja, a usmjeren je na sve učenike u sustavu.²

2.1. Slovenija

Jedna od onih država članica Europske unije koja jamči pravo na obrazovanje nacionalnim manjinama na svom području jest Republika Slovenija. Slovenski Ustav priznaje tri nacionalne manjine na slovenskom teritoriju – talijansku i mađarsku kao autohtone manjine te romsku manjinu (čl. 5.), a pravo na obrazovanje na vlastitom jeziku i pismu, neovisno o broju članova tih zajednica, jamči dvama autohtonim manjinama i njihovim pripadnicima. Ustav autohtonim zajednicama jamči i pravo na uspostavu i razvoj takvog obrazovanja, a zemljopisna područja u kojima su dvojezične škole obvezne uređuju se zakonom. Kako bi ostvarili prava zajamčena Ustavom, članovi autohtonih zajednica u geografskim područjima u kojima žive uspostaviti će svoje samoupravne zajednice (čl. 64.). Posebna prava romske manjine na slovenskom teritoriju uređuju se posebnim zakonom.³

U etnički mješovitim područjima, pripadnicima autohtonih zajednica jamči se obrazovanje na materinskom jeziku koje se odvija u dva modela i na temelju propisa kojima su regulirane predškolska, osnovnoškolska i srednjoškolska razina obrazovanja (čl. 2.). U područjima u kojima stanuju pripadnici talijanske manjine, obrazovanje na sve tri razine organizirano je u odvojenim školama na slovenskom i talijanskom jeziku, pri čemu je učenje manjinskog jezika obvezno u školama s nastavom na slovenskom jeziku i učenje većinskog jezika u školama s nastavom na manjinskom talijanskom jeziku. U područjima u kojima stanuju pripadnici mađarske zajednice organizirano je dvojezično obrazovanje za svu djecu s područja koja

---

² Luciak, M., *Minority schooling and intercultural education: a comparison of recent developments in the old and new EU member states*, Intercultural Education, sv. 17, br. 1, 2006., str. 74-75. Mlekuž, A.; Vršnik Prše, T., *Policies Regulating Minority Education: The Case of Slovenia*, *Odgojno-obrazovne teme*, sv. 2, br. 3-4, 2019., str. 70-71. Vidi i Luciak, *Migrants...*, *op. cit.* u bilj. 1, str. 4-7. O razvoju koncepta interkulturalizma vidi detaljnije Bedeković, V., *Interkulturalni pristup odgoju i obrazovanju pripadnika romske manjine*, *Obrazovanje za interkulturalizam*, sv. 5, 2015., str. 17-20.

³ The Constitution of the Republic of Slovenia, Official Gazette No. 33/91-I, 42/97, 66/2000, 24/03, 69/04, 68/06, 47/13. Mlekuž, Vršnik Prše, *op. cit.* u bilj. 2, str. 73. Lipott, S., *The Hungarian National Minority in Slovenia: Assessment of Protection and Integration after EU Accession*, *Romanian Journal of European Affairs*, sv. 13, br. 64, 2013., str. 71.

zajedno pohađaju nastavu. Dva modela obrazovanja ne odnose se na sveučilišnu razinu obrazovanja.⁴ Posebna prava romske zajednice uređena su Zakonom o romskoj zajednici usvojenim 2007. godine kojim se Republika Slovenija obvezuje na stvaranje uvjeta za uključivanje pripadnika romske zajednice u obrazovni sustav kako bi se podigla razina njihova obrazovanja te na osiguranje odgovarajuće politike stipendiranja (čl. 4.). Zahvaljujući dodatnoj stručnoj pomoći u vidu asistenata u nastavi te inkubatora s programima za osobni rast, broj djece romske zajednice u osnovnoškolskom obrazovanju polako se povećava od 2011. godine, ali i dalje značajan broj djece, kao posljedica nepoznavanja jezika i siromaštva, ostaje uključen u obrazovanje s prilagođenim nastavnim planom i programom.⁵ Iako slovenski Ustav prepoznaje romsku manjinu, ona u Sloveniji ne uživa ista prava kao autohtone manjine, a politike koje reguliraju pitanje obrazovanja romske manjine slične su ciljanim politikama koje reguliraju obrazovanje „novih“ manjina. Mjerama uključivanja pripadnika romske manjine u obrazovanje nedostaje sustavna podrška, a otvoreno ostaje i pitanje predrasuda i diskriminacije.⁶

2.2. Rumunjska i Bugarska

Iako Mađari u Rumunjskoj kao najveća etnička skupina jesu priznati kao nacionalna manjina, a Turci u Bugarskoj nisu, dvije države dijele dugu povijest obrazovanja nacionalnih manjina.⁷ Rumunjski Ustav priznaje i jamči pravo pripadnika nacionalnih manjina na očuvanje, razvoj i izražavanje svog etničkog, kulturnog, jezičnog i vjerskog identiteta (čl. 6.), kao i učenje materinskog jezika i obrazovanje na tom jeziku koje je uređeno posebnim zakonom (čl. 32.).⁸ Prema Zakonu o nacionalnom obrazovanju, pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo učiti i podučavati na materinskom jeziku na svim razinama obrazovanja uz odgovarajući

---

⁴ Act on the Special Rights of the Italian and Hungarian National Communities in the Field of Education, Official Gazette No. 35/01, 102/07 - ZOna-F and 11/18. Mlekuž, Vršnik Prše, *op. cit.* u bilj. 2, str. 76-77. Vidi detaljnije Petričušić, A., *Slovenian legislative system for minority protection*, Noves SL. Revista de Sociolingüística, 2004., str. 7.-8., <http://www.gencat.cat/lengua/noves> (26. srpnja 2022.) Lipott, *op. cit.* u bilj. 3, str. 72.

⁵ Roma Community Act in the Republic of Slovenia, Official Gazette No. 33/07. Petričušić, *op. cit.* u bilj. 4, str. 8. Komac, M.; Barle Lakota, A., *Breaking the Glass Ceiling: The Case of the Roma Ethnic Minority in Slovenia*, Dve domovini, sv. 41, 2015., str. 26. Stropnik, N., *Promoting Social Inclusion of Roma: A Study of National Policies*, Institute for Economic Research, Ljubljana, 2011., str. 9-10. Council of Europe, Fifth Report by the Government of the Republic of Slovenia on the Implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, ACFC/SR/V(2020)001, str. 40-44.

⁶ Mlekuž, Vršnik Prše, *op. cit.* u bilj. 2, str. 87.

⁷ Petkova, L., *The ethnic Turks in Bulgaria: Social integration and impact on Bulgarian-Turkish relations, 1947–2000*, The Global Review of Ethnopolitics, sv. 1, br. 4, 2002., str. 43-53. Kuiken, F.; van der Linden, E., *Language policy and language education in the Netherlands and Romania*, Dutch Journal of Applied Linguistics, sv. 2, br. 2, 2013., str. 213-219.

⁸ Kyriazi, A., *The education of minorities in Bulgaria and Romania: Analyzing the formation and articulation of preferences*, Ethnicities, sv. 18, br. 3, 2016., str. 416-418. The Constitution of Romania, Official Gazette, Part I, No. 758 of 29 October 2003. Schreiber, E. W.; Rusu, R.; Man, T., *National Minorities in Romania. Their Present Demographic and Political Situation*, ISR-Forschungsbericht, sv. 42, 2017., str. 441-444.

zahtjev, a jedinice s nastavom na jezicima manjina, uzimajući u obzir lokalne potrebe, mogu se osnivati na zahtjev roditelja ili zakonskih staratelja. Također, nacionalnim se manjinama jamči i pravo na zastupljenost u upravama obrazovnih ustanova proporcionalno broju razreda u ustanovi (čl. 45.). U osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju pripadnika nacionalnih manjina svi se predmeti podučavaju na jeziku manjine izuzev rumunjskog jezika i književnosti, dok se za učenike pripadnike nacionalnih manjina koji pohađaju škole s nastavom na rumunjskom jeziku odobrava proučavanje materinskog jezika i književnosti te povijesti i tradicije kao školskog predmeta na zahtjev (čl. 46.). Danom stupanja na snagu Zakona o nacionalnom obrazovanju, tri javna visoka učilišta s nastavnom djelatnošću na jeziku nacionalnih manjina dobila su status višjejezičnih sveučilišta – na rumunjskom i mađarskom (i njemačkom) jeziku (čl. 363.). U Rumunjskoj su akreditirana i tri privatna sveučilišta koja nude programe samo na mađarskom jeziku, ali pitanje pristupa manjina obrazovanju na materinskom jeziku na javnim sveučilištima i dalje ostaje glavno i svakako najkontroverznije pitanje proizašlo iz dugogodišnjih zahtjeva mađarske nacionalne manjine.⁹

Bugarski pak Ustav ne sadrži odredbe o manjinskoj zaštiti što bi bilo u suprotnosti s jedinstvom (građanske) nacije, ali građanima čiji materinski jezik nije bugarski jamči se pravo učenja i korištenja tog jezika (čl. 36.).¹⁰ Pravo učenja materinskog jezika pod brigom i nadzorom države jamči i Zakon o predškolskom i školskom odgoju (čl. 13.), polazeći od premise da pojedinac pripadnik etničke skupine ima diskreciju po pitanju razine na kojoj želi očuvati svoj materinski jezik i kulturnu baštinu, odnosno da postoje pojedinci koji ne žele otvoreno iskazivati svoje etničko podrijetlo. Zato se kao materinski jezici u formi izbornih predmeta u bugarskim školama mogu proučavati turski, armenski i hebrejski (i romski). Druge zakonske odredbe kojima se priznaju posebna prava pripadnicima nacionalnih manjina u području kulture, medija, kontakta s vlastima, topografskih oznaka ili političkog sudjelovanja ne postoje, a uloga manjina, prvenstveno turske i romske, u nacionalnim medijima, kulturnom životu i obrazovanju nije razmjerna njihovoj demografskoj veličini. Broj učenika koji uče turski jezik vrlo je nizak u usporedbi s brojem osoba koje su se u vrijeme popisa stanovništva 2011. izjasnile o turskom etničkom podrijetlu, a pitanje govora mržnje, diskriminacije i segregacije Roma i ovdje je ozbiljan problem unatoč blagom smanjenju stope ranog napuštanja školovanja.¹¹

---

⁹ Law of National Education, No. 1/2011. Pappa, Z. A., *The Hungarian language in education in Romania*, Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning, 2019., str. 34-35. Kettley, C., *Ethnicity, language and transition politics in Romania: The Hungarian minority in context*, Nationbuilding, ethnicity and language politics in transition countries, 2003., str. 255-257.

¹⁰ Constitution of The Republic of Bulgaria Prom. SG 56/13 Jul 1991, Amend. SG 85/26 Sep 2003, SG 18/25 Feb 2005, SG 27/31 Mar 2006, SG 78/26 Sep 2006 – Constitutional Court Judgment No.7/2006, SG 12/6 Feb 2007.

¹¹ Pre-school and School Education Act, State Gazette No. 79/13.10.2015. Council of Europe, Fourth Report submitted by Bulgaria pursuant to Article 25, paragraph 2 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, ACFC/SR/IV(2017)006, str. 15.-16. Council of Europe, Fourth Opinion on Bulgaria – adopted on 26 May 2020, ACFC/OP/IV(2020)001Final, str. 5-6.

2.3. Nizozemska

Kao posljedica useljavanja nakon Drugog svjetskog rata, u nizozemske je osnovne škole uvedena zakonska obveza provođenja multikulturalnog kurikulumu s ciljem promicanja pozitivnih međuetničkih odnosa, uvažavanja etničke različitosti i zabrane diskriminacije utemeljene na etničkoj osnovi. Takav pristup u nizozemskom društvu pretpostavlja integraciju i otvorenost prema različitostima na individualnoj razini, a pozornost koja se posvećuje posebnim kulturnim i jezičnim privilegijama minimalna je.¹²

Nizozemska nacija izgrađena je na prepoznavanju raznolikosti u društvu, a prema Ustavu sve osobe u Nizozemskoj bit će u jednakim okolnostima jednako tretirane uz zabranu diskriminacije na temelju vjere, uvjerenja, političkog mišljenja, rase, spola ili druge osnove (čl. 1.).¹³ Uz dugu povijest migracija u zemlju i uz petinu stanovnika manjinskog podrijetla koji osim nizozemskog govore materinske jezike, Nizozemska, izuzev pokrajine Frizije, nije višejezična zemlja. Uz nizozemski, službeni je jezik u nizozemskoj pokrajini Friziji frizijski jezik koji se može koristiti u predškolskom i osnovnoškolskom obrazovanju, a Nizozemska priznaje i donjosaksonske jezike, jidiš, romske jezike i limburški jezik kao regionalne jezike čije korištenje potiče i financira vlada, ali se ne mogu koristiti u službenim dokumentima niti u obrazovanju. Znanje o useljeničkim (manjinskim) jezicima i kulturama ne nastoji se zadržati, a uloga frizijskog jezika u obrazovanju vrlo je skromna.¹⁴ Ukupno 27 posto osnovnih i 39 posto srednjih škola koje nude frizijski jezik čine to na odgovarajućoj razini, a prema podacima iz listopada 2020. godine, najmanje 17 srednjih škola predavalo je više sati frizijskog u akademskoj 2019./2020. godini, nego godinu ranije. Određeni napredak vidljiv je i u pružanju dvojezične skrbi u predškolskom obrazovanju, posebno u većim populacijskim centrima, ali ponuda još uvijek nije u stanju zadovoljiti potrebe sve djece koja na tom području žive.¹⁵

---

¹² Verkuyten, M.; Thijs, J., *Racist victimization among children in the Netherlands: The effect of ethnic group and school*, *Ethnic and Racial Studies*, sv. 25, br. 2, 2002., str. 313-314. Leeman, Y.; Reid, C., *Multicultural education in Australia and the Netherlands*, *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, sv. 36, br. 1, 2006., str. 59-63. Vidi i Leeman, Y.; Ledoux, G., *Intercultural education in Dutch schools*, *Curriculum Inquiry*, sv. 33, br. 4, 2003., str. 386-387.

¹³ Guiraudon, V.; Phalet, K.; Ter Wal, J., *Monitoring ethnic minorities in the Netherlands*, *International Social Science Journal*, sv. 57, br. 183, 2005., str. 75. The Constitution of the Kingdom of the Netherlands 2018, <https://www.government.nl/documents/reports/2019/02/28/the-constitution-of-the-kingdom-of-the-netherlands> (30. srpnja 2022.)

¹⁴ World Directory of Minorities and Indigenous Peoples, Netherlands, <https://minorityrights.org/country/netherlands> (30. srpnja 2022.) Kuiken, van der Linden, *op. cit.* u bilj. 7, str. 211. i 221. Gorter, D.; Riemersma, A.; Ytsma, J., *The Frisian language in the Netherlands*, *Revista de recerca humanística i científica*, 2006., str. 57-61.

¹⁵ Council of Europe, Fourth Report submitted by the Netherlands pursuant to Article 25, paragraph 2 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, ACFC/SR/IV(2021)001, str. 21-23.

3. OBRAZOVANJE NACIONALNIH MANJINA U HRVATSKOJ

Pripadnici danas priznatih nacionalnih manjina u Hrvatskoj doseljavali su se na njezino područje kao ekonomski migranti, nakon velikih svjetskih ratova ili su pripadnici autohtonih manjina. Nakon hrvatskog osamostaljenja, ostvarivanje prava postojećih nacionalnih manjina (Mađara, Čeha, Slovaka, Talijana, Rusina i Ukrajinaca) nastavljeno je prema modelu iz SFRJ koji je obuhvaćao pravo na obrazovanje na vlastitom jeziku, pravo na službenu upotrebu jezika, pravo na informiranje na vlastitom jeziku, predstavljanje manjinskih interesa i različite mogućnosti očuvanja etničkog, jezičnog i vjerskog identiteta pripadnika nacionalnih manjina, a novim zakonodavnim okvirom zaštita prava manjina proširena je i na novonastale manjine.¹⁶

Svojim Ustavom Republika Hrvatska jamči ravnopravnost pripadnicima svih nacionalnih manjina, a zaštita prava manjina uređena je posebnim ustavnim zakonom (čl. 15.).¹⁷ Nacionalnim manjinama u Hrvatskoj jamči se odgoj i obrazovanje u predškolskim, osnovnoškolskim i srednjoškolskim ustanovama na jeziku i pismu kojim se služe (čl. 7.), a nastavni plan i program obrazovanja na jeziku i pismu manjina uz opći dio sadrži i onaj vezan uz posebnost manjine – materinski jezik, književnost, povijest, zemljopis i kulturno stvaralaštvo. Obveza je učenika pripadnika nacionalnih manjina, uz materinski jezik, učiti i hrvatski jezik prema utvrđenom nastavnom programu, a visokoškolske ustanove organizirat će provođenje programa obrazovanja odgajatelja, učitelja i nastavnika za obavljanje poslova obrazovanja na jeziku i pismu nacionalnih manjina (čl. 11.). Zakon jamči, kroz sadržaje obrazovnog rada te obvezne i izborne predmete, stvaranje uvjeta za upoznavanje svih hrvatskih državljana s poviješću, kulturom i vjerom nacionalnih manjina (čl. 17.).¹⁸

3.1. Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalne manjine

Obrazovne ustanove za obrazovanje na jeziku i pismu nacionalne manjine mogu se osnivati i za manji broj učenika od utvrđenog za početak rada ustanove s nastavom na hrvatskom jeziku (čl. 3.), a obrazovanje na jeziku i pismu nacionalne manjine može se obavljati i u razrednim odjelima ili skupinama (čl. 4.). Upisi u obrazovne ustanove ili razredne odjele s nastavom na jeziku i pismu manjine obavljaju se pod istim uvjetima kao i u ustanove s nastavom na hrvatskom jeziku (čl. 7.), na području gdje je utvrđena službena ravnopravna uporaba jezika i pisma nacionalne manjine, a učenicima u ustanovama s nastavom na hrvatskom jeziku omogućit će se učenje

---

¹⁶ Tatalović, S., *Nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj*, Politička misao, sv. 38, br. 3, 2001., str. 95-97. Vidi i Babić, D.; Škiljan, F., *Obrazovanje nacionalnih manjina u Hrvatskoj: usporedba socijalističkog poretka i višestranačke demokracije*, Historijski zbornik, sv. 72, br. 2, 2019., str. 375-393.

¹⁷ Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/1990, 125/1997, 08/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 05/2014.

¹⁸ Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, Narodne novine, br. 155/2002, 47/2010, 80/2010, 93/2011, 93/2011.

jezika i pisma nacionalne manjine (čl. 9.). Pripadnicima nacionalnih manjina jamči se najmanje natpolovična većina članova tijela upravljanja ustanovom s nastavom na jeziku i pismu manjine (čl. 12.) koja, uz odobrenje Ministarstva obrazovanja, za provođenje nastave može koristiti udžbenike iz matične zemlje (čl. 15.).¹⁹

3.2. Modeli obrazovanja

Obrazovanje na jeziku i pismu nacionalne manjine dio je cjelokupnog sustava obrazovanja u Hrvatskoj, a pravo na obrazovanje nacionalnih manjina ostvaruje se i u skladu s Državnim pedagoškim standardom predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja.²⁰ Obrazovanje u predškolskim ustanovama osnovanima za djecu pripadnika nacionalnih manjina ili odgojnim skupinama određene nacionalne manjine može se provoditi na jeziku i pismu manjine ili može biti dvojezično što podrazumijeva ravnomjernu zastupljenost materinskog i hrvatskog jezika. Dio programa predškolskog odgoja svakako se izvodi i na hrvatskom jeziku u trajanju od minimalno 10 sati tjedno po skupini (Čl. 15.).²¹

Obrazovanje pripadnika nacionalnih manjina u osnovnoškolskim (čl. 30.), odnosno srednjoškolskim ustanovama (čl. 43.) na jeziku i pismu manjine provodi se pod uvjetima propisanim programom nadležnog ministarstva o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina u tri modela. Model A podrazumijeva izvođenje cjelokupne nastave na jeziku i pismu nacionalne manjine, uz obvezno učenje hrvatskog jezika u istom broju sati u kojem se uči jezik manjine. Obrazovanje po modelu A provodi se u zasebnoj ustanovi ili u posebnim odjelima u ustanovi s nastavom na hrvatskom jeziku, a učenici imaju pravo i obvezu učiti dodatne sadržaje važne za manjinsku zajednicu. Po ovom modelu obrazuju se pripadnici brojnijih manjina u Hrvatskoj – češke, mađarske, srpske i talijanske nacionalne manjine. Model B podrazumijeva dvojezično izvođenje nastave tako da se prirodna grupa predmeta uči na hrvatskom jeziku, a društvena grupa predmeta na jeziku nacionalne manjine. Obrazovanje po modelu B provodi se u posebnim odjelima u ustanovi s nastavom na hrvatskom jeziku u područjima gdje su manjine manje brojne. Model C podrazumijeva izvođenje nastave na hrvatskom jeziku uz dodatnih dva do pet školskih sati namijenjenih njegovanju jezika i kulture nacionalne manjine što uključuje učenje jezika i književnosti nacionalne manjine, učenje geografije, povijesti, glazbene i likovne umjetnosti. Materijalne uvjete i prostor za rad ustanova za izvođenje nastave na jeziku i pismu nacionalne manjine osigurava osnivač, a posebni oblici nastave, poput seminara i ljetnih i zimskih škola, organiziraju se za one učenike za koje ne postoji mogućnost organiziranja redovite nastave po

---

¹⁹ Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina, Narodne novine, br. 51/2000, 56/2000.

²⁰ Predškolsko, osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina, <https://gov.hr/hr/predskolsko-osnovnoskolsko-i-srednjoskolsko-obrazovanje-na-jeziku-i-pismu-nacionalnih-manjina/1108> (2. kolovoza 2022.).

²¹ Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe, Narodne novine, br. 63/2008.

navedenim modelima.²² U školskoj godini 2019./2020., neovisno o kojem se od tri modela obrazovanja na jeziku i pismu nacionalne manjine radi, nadležne osnovnoškolske i srednjoškolske ustanove organizirale su, vodeći se predloženim uputama, izvođenje nastave na daljinu.²³

4. TRENDOWI U OBRAZOVANJU NACIONALNIH MANJINA U HRVATSKOJ

Iako sustav zaštite prava manjina u Hrvatskoj podrazumijeva širok spektar zajamčenih prava, uključujući i pravo na obrazovanje na jeziku i pismu nacionalne manjine, analiza stvarnog stanja pokazuje potrebu ulaganja dodatnih napora s ciljem njegova poboljšanja. Kada je u pitanju obrazovanje nacionalnih manjina, potrebni su dodatni naponi za zadovoljavanje potreba svih manjina, pa i broičano manjih, što podrazumijeva propisnu provedbu zakonodavnog okvira o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina. Nedvojbeno su potrebni dodatni naponi u provedbi borbe protiv segregacije djece pripadnika nacionalnih manjina kao i ranog napuštanja obrazovanja, prvenstveno romske nacionalne manjine gdje udio pripadnika sa završenom srednjom školom iznosi tek 10 posto, ali i po pitanju razvoja i provođenja međukulturalnog obrazovanja u svim školama i za sve učenike koje bi trebalo biti utemeljeno na neovisnim istraživanjima, kreirano u suradnji s pripadnicima nacionalnih manjina i čiji bi osnovni cilj bio smanjenje stereotipa i diskriminacije.²⁴

4.1. Metodologija

S ciljem utvrđivanja trendova u obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina u hrvatskom obrazovnom sustavu napravljena je analiza svih izvješća o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina od školske godine

---

²² Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, Narodne novine, br. 63/2008. Državni pedagoški standard srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, Narodne novine, br. 63/2008. Vidi i Nevia Močinić, S., *Nacionalni kurikulum i obrazovanje manjina*, Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu, sv. 1, br. 1, 2006., str. 50-52. Babić, Škiljan, *op. cit.* u bilj. 16, str. 394.

²³ Nastava na daljinu na jeziku i pismu nacionalnih manjina, <https://mzo.gov.hr/vijesti/nastava-na-daljinu-na-jeziku-i-pismu-nacionalnih-manjina/3692> (2. kolovoza 2022.).

²⁴ Council of Europe, Fifth Opinion on Croatia – adopted on 1 February 2021, ACFC/OP/V(2021)2, str. 29-31.

2003./2004., odnosno 2006./2007. do školske godine 2019./2020.²⁵ Podaci su analizirani na tri razine: za predškolsku, osnovnoškolsku i srednjoškolsku razinu obrazovanja. Za predškolsku razinu obrazovanja analiziran je odnos sredstava primljenih iz državnog proračuna za potrebe obrazovanja nacionalnih manjina i ukupnog broja upisane djece u programe predškolskog odgoja i obrazovanja na jeziku i pismu nacionalne manjine te broj ustanova za pružanje predškolskog odgoja i obrazovanja na jeziku i pismu nacionalne manjine u razdoblju od 2003. do 2020. godine. Osnovnoškolska i srednjoškolska razina obrazovanja analizirane su od 2006. do 2020. godine kroz tri modela obrazovanja na jeziku i pismu nacionalne manjine – model A, B i C, a s ciljem utvrđivanja trendova, analiziran je broj upisanih učenika u svaki model obrazovanja, broj ustanova koje pružaju obrazovanje na jeziku i pismu nacionalne manjine, broj razrednih odjela u kojima se odvija nastava na jeziku i pismu nacionalne manjine te broj učitelja koji sudjeluju u izvođenju nastave na jeziku i pismu nacionalne manjine. Kod usporedbe podataka i praćenja trendova, za sve razine i modele obrazovanja kao bazna godina uzima se početna godina analiziranog razdoblja. I za zbirne podatke kao bazna godina uzima se prva godina promatranog razdoblja, a u odnosu na baznu godinu praćeni su trendovi u obrazovanju pripadnika nacionalnih manjina u Hrvatskoj.

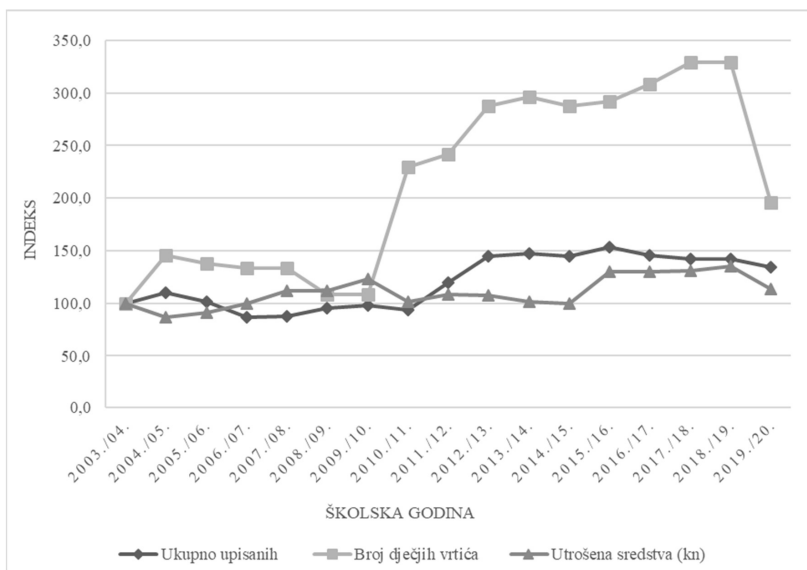
---

²⁵ Vlada Republike Hrvatske, Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2006. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb, 2007., str. 19-22. Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2007. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb, 2008., str. 9-16. Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2008. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb, 2009., str. 36-49. Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2009. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb, 2010., str. 16-31. Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2010. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb, 2011., str. 10-18. Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2011. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb, 2012., str. 1-15. Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2012. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb, 2013., str. 9-23. Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2013. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb, 2014., str. 11-25. Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2014. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb, 2015., str. 10-29. Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2015. i 2016. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb, 2018., str. 13-34. Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2017. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb, 2019., str. 9-31. Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2018. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb, 2019., str. 9-32. Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2019. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb, 2021., str. 9-33.

4.2. Rezultati

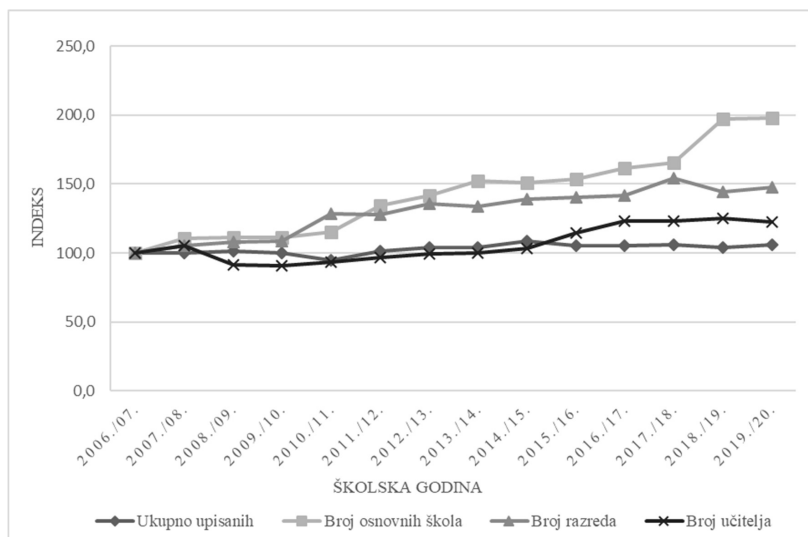
Ukupan broj djece pripadnika nacionalnih manjina ili korisnika programa predškolskog odgoja i obrazovanja na jeziku i pismu nacionalnih manjina u Hrvatskoj povećao se za 34,7 posto u školskoj godini 2019./2020. u odnosu na školsku godinu 2003./2004. koja predstavlja baznu godinu, sa 1762 korisnika na 2373 korisnika (Graf 1). Broj ustanova koje provode program predškolskog odgoja i obrazovanja za djecu pripadnike nacionalnih manjina povećao se za 95,8 posto u školskoj godini 2019./2020. u odnosu na baznu godinu i iznosi 47 ustanova. I udio utrošenih proračunskih sredstava povećao se za 13,2 posto u posljednjoj promatranoj školskoj godini u odnosu na prvu. Najveće povećanje proračunskih sredstava za program predškolskog obrazovanja za djecu pripadnika nacionalnih manjina u odnosu na prvu promatranu godinu, zabilježeno je u školskoj godini 2018./2019., 35,4 posto.

Graf 1. Predškolski odgoj i obrazovanje pripadnika nacionalnih manjina

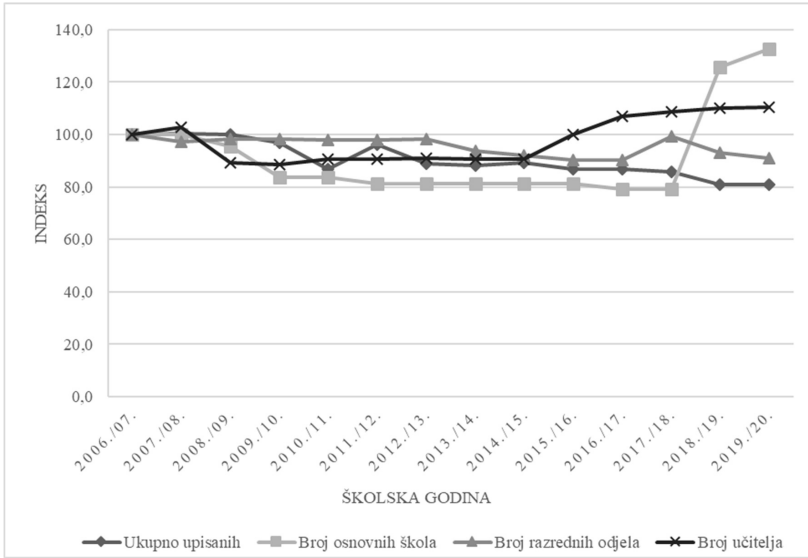
Ukupni broj učenika upisanih u program osnovnoškolskog obrazovanja na jeziku i pismu nacionalne manjine (model A, B i C) povećao se za 6,2 posto u školskoj godini 2019./2020. u odnosu na školsku godinu 2006./2007. koja predstavlja baznu godinu, sa 6741 na 7159 polaznika (Graf 2). Broj ustanova koje provode osnovnoškolsko obrazovanje na jeziku i pismu nacionalne manjine povećao se za 98,1 posto u školskoj godini 2019./2020. u odnosu na početnu godinu analiziranog razdoblja, a broj razreda za 47,7 posto. Broj učitelja zaposlenih u programu osnovnoškolskog obrazovanja na jeziku i pismu nacionalne manjine povećao se za 22,2 posto u posljednjoj promatranoj školskoj godini u odnosu na prvu.

Graf 2. Osnovnoškolsko obrazovanje pripadnika nacionalnih manjina

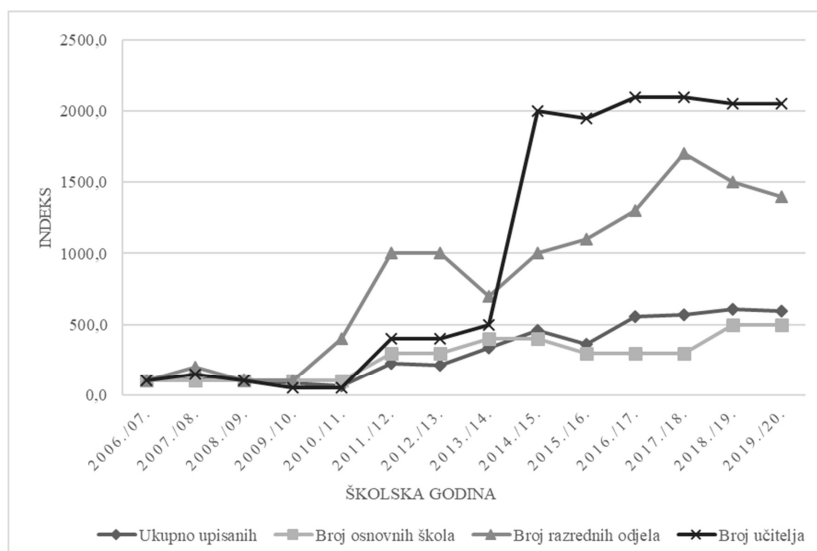
Ukupan broj učenika pripadnika češke, mađarske, srpske i talijanske nacionalne manjine upisanih u program osnovnoškolskog obrazovanja po modelu A koji podrazumijeva izvođenje cjelokupne nastave na jeziku i pismu nacionalne manjine, uz obvezno učenje hrvatskog jezika, smanjio se u školskoj godini 2019./2020. za 19 posto u odnosu na baznu godinu, sa 4411 na 3572 (Graf 3). U programu obrazovanja po modelu A u školskoj godini 2010./2011. i 2011./2012. sudjelovali su i pripadnici židovske nacionalne manjine. Broj osnovnih škola koje nude obrazovanje po modelu A povećao se za 32,6 posto, a broj učitelja za 10,4 posto u posljednjoj promatranoj godini u odnosu na baznu, dok se broj razrednih odjela smanjio za 9,1 posto.

Graf 3. Osnovnoškolsko obrazovanje – Model A

Broj upisanih učenika mađarske (srpske i češke) nacionalne manjine u program osnovnoškolskog obrazovanja po modelu B koji podrazumijeva dvojezično izvođenje nastave povećao se sa 13 na 77 u školskoj godini 2019./2020., broj škola sa 1 na 5, broj razreda sa 1 na 14 i broj učitelja sa 2 na 41 (Graf 4). Pripadnici srpske nacionalne manjine sudjeluju u osnovnoškolskom obrazovanju po modelu B od školske godine 2010./2011., a pripadnici češke nacionalne manjine sudjelovali su od školske godine 2010./2011. do 2015./2016.

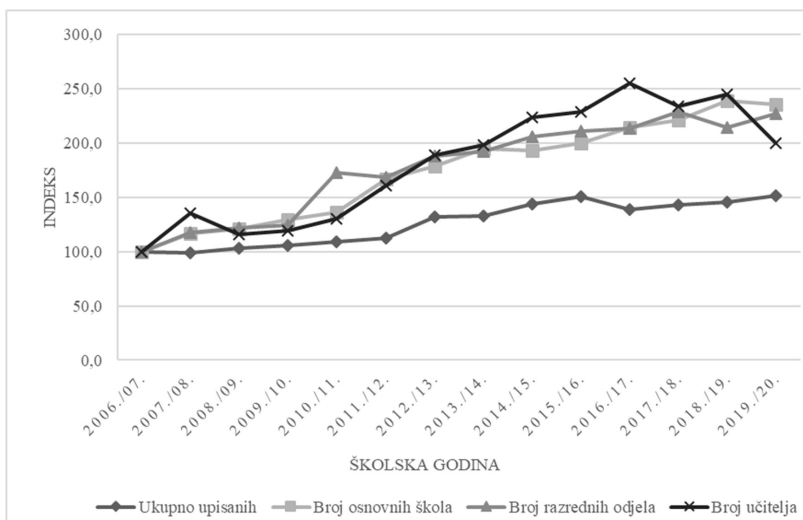
Graf 4. Osnovnoškolsko obrazovanje – Model B

U promatranom razdoblju, po modelu C koji podrazumijeva izvođenje nastave na hrvatskom jeziku uz dodatnih dva do pet školskih sati namijenjenih njegovanju jezika i kulture nacionalne manjine, obrazovali su se pripadnici albanske, češke, mađarske, makedonske, njemačke, austrijske, ruske, rusinske, slovenske, slovačke, poljske, srpske, ukrajinske, židovske te posljednje dvije godine i talijanske i bošnjačke nacionalne manjine. Broj učenika upisanih u program osnovnoškolskog obrazovanja po modelu C povećao se za 51,4 posto u školskoj godini 2019./2020. u odnosu na baznu godinu, sa 2317 na 3509 (Graf 5). Broj ustanova povećao se za 136,1 posto, sa 61 na 144, broj razreda za 127,4 posto te broj učitelja za 100 posto, sa 62 na 124.

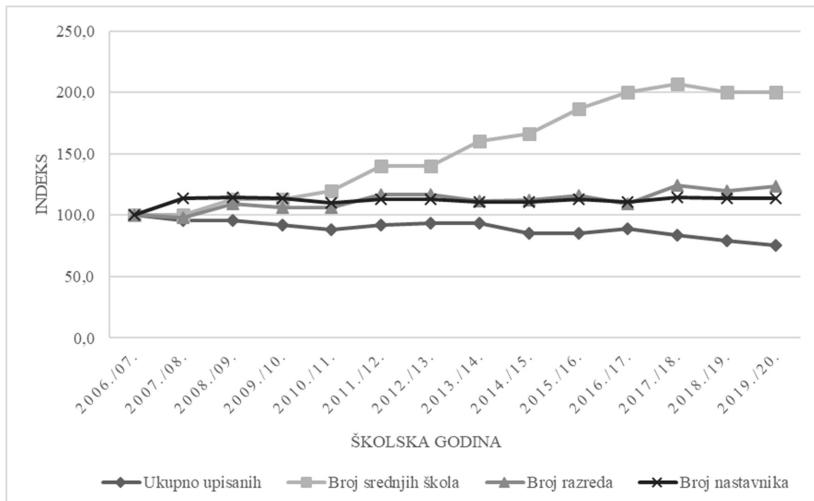

Graf 5. Osnovnoškolsko obrazovanje – Model C

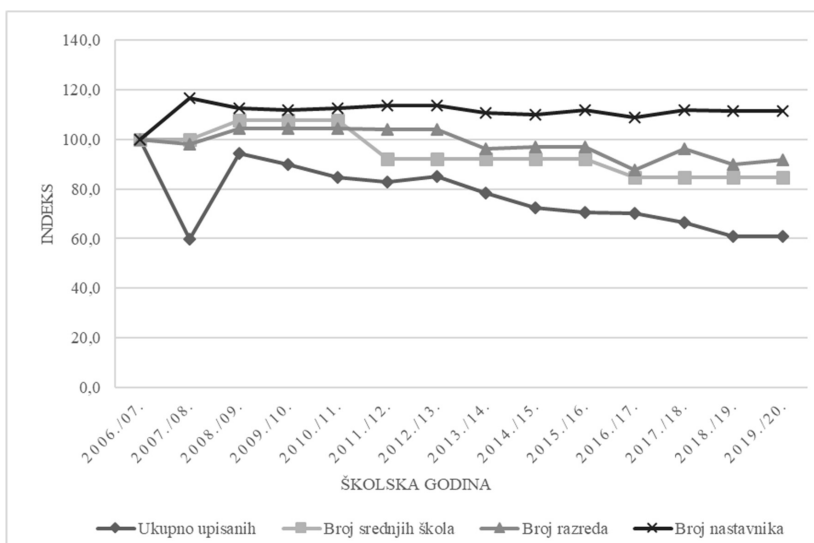
Ukupni broj učenika upisanih u program srednjoškolskog obrazovanja na jeziku i pismu nacionalne manjine (model A, B i C) smanjio se za 24,9 posto u školskoj godini 2019./2020. u odnosu na 2006./2007., sa 1843 na 1384 (Graf 6.). Broj ustanova koje provode srednjoškolsko obrazovanje na jeziku i pismu nacionalne manjine povećao se za 100 posto u školskoj godini 2019./2020. u odnosu na baznu godinu, kao i broj razreda za 23,1 posto te broj učitelja za 13,7 posto.

Graf 6. Srednjoškolsko obrazovanje pripadnika nacionalnih manjina – ukupno

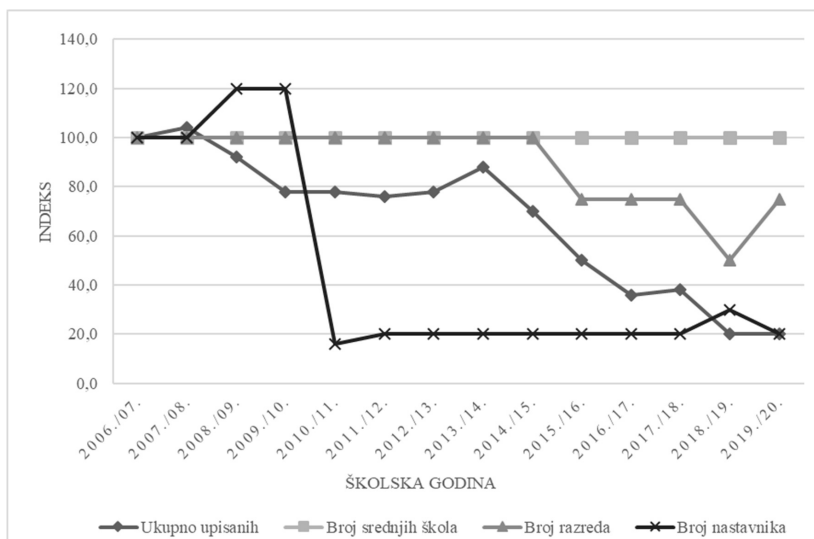
Broj učenika mađarske, srpske i talijanske nacionalne manjine upisanih u program srednjoškolskog obrazovanja po modelu A smanjio se u školskoj godini 2019./2020. u odnosu na 2006./2007. za 39,1 posto, sa 1786 na 1087 učenika (Graf 7). I broj srednjih škola koje nude obrazovanje na jeziku i pismu manjine po modelu A smanjio se u školskoj godini 2019./2020. za 15,4 posto u odnosu na baznu godinu, broj razreda za 8,1 posto u odnosu na baznu godinu, dok se broj nastavnika povećao za 11,6 posto u 2019./2020. u odnosu na prvu promatranu godinu.

Graf 7. Srednjoškolsko obrazovanje – Model A

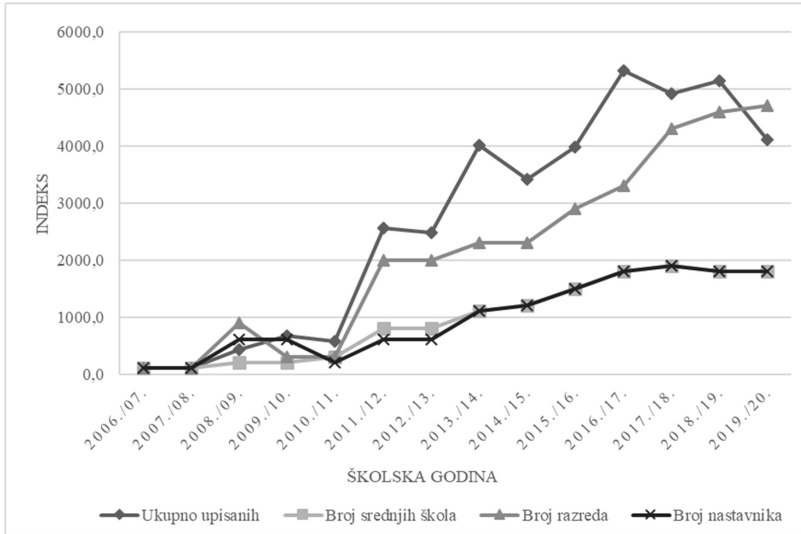
Program srednjoškolskog obrazovanja nacionalnih manjina po modelu B pohađaju učenici češke nacionalne manjine, a njihov se broj u školskoj godini 2019./2020. smanjio za 80 posto u odnosu na bazu 2006./2007. godinu, sa 50 na 10 upisanih, kao i broj nastavnika sa 10 na 2 (Graf 8). Program po modelu B provodi jedna srednja škola, a broj razreda smanjio se za 70 posto u posljednjoj godini, sa 4 na 3.

Graf 8. Srednjoškolsko obrazovanje – Model B

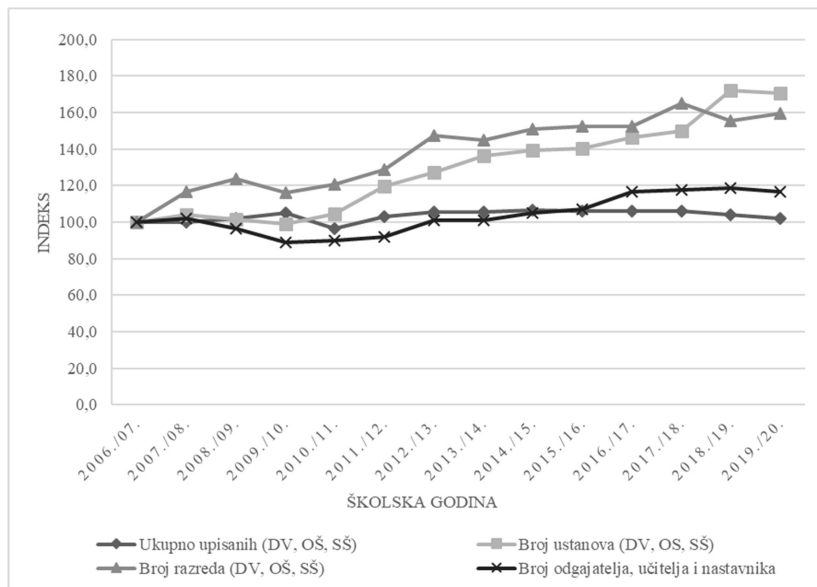
Broj učenika upisanih u program srednjoškolskog obrazovanja nacionalnih manjina po modelu C povećao se sa 7 upisanih školske godine 2006./2007. na 287 upisanih 2019./2020. (Graf 9). Po modelu C obrazuju se pripadnici mađarske, češke, ruske, slovenske, albanske, makedonske, slovačke, bošnjačke, srpske i talijanske nacionalne manjine, a broj škola koje nude obrazovanje po modelu C povećao se sa 1 na 18. Povećao se i broj razreda sa 1 na 47, kao i broj nastavnika sa 1 na 18 u posljednjoj promatranoj godini.

Graf 9. Srednjoškolsko obrazovanje – Model C

Ako se pak u obzir uzmu sve tri razine obrazovanja na jeziku i pismu nacionalne manjine – predškolska, osnovnoškolska i srednjoškolska, ukupan broj upisanih učenika u programe povećao se tek za 1,9 posto u školskoj godini 2019./2020. u odnosu na baznu godinu 2006./2007. (Graf 10). Broj ustanova koje provode programe obrazovanja za pripadnike nacionalnih manjina na tri razine ukupno se povećao za 70,7 posto u godini 2019./2020., broj razreda za 59,5 posto te broj odgajatelja, učitelja i nastavnika za 16,8 posto.

Graf 10. Obrazovanje na jeziku i pismu nacionalne manjine
(predškolsko, osnovnoškolsko i srednjoškolsko)

Analizirani podaci koji uključuju broj upisanih učenika u tri razine obrazovanja na jeziku i pismu nacionalnih manjina u hrvatskim odgojnim i obrazovnim ustanovama, broj ustanova koje provode obrazovanje na manjinskim jezicima, broj razreda i razrednih odjeljenja te odgajatelja, učitelja i nastavnika pokazuju jasne pozitivne trendove predškolske i osnovnoškolske razine obrazovanja pripadnika nacionalnih manjina, odnosno negativne trendove srednjoškolske razine obrazovanja. Time se samo djelomično potvrđuje hipoteza rada koja, uzimajući u obzir spektar zajamčenih prava pripadnicima nacionalnih manjina u Hrvatskoj, pretpostavlja pozitivne trendove u programima obrazovanja na jeziku i pismu nacionalnih manjina.

Interes za predškolskim obrazovanjem na jeziku i pismu nacionalne manjine značajno se povećao unazad gotovo dva desetljeća u Hrvatskoj što je rezultiralo značajnim povećanjem broja ustanova koje nude uslugu predškolskog odgoja i obrazovanja na jeziku i pismu nacionalnih manjina. Takav trend praćen je većim izdvajanjima javnih sredstava za programe predškolskog odgoja i obrazovanja na jeziku i pismu manjine. I ukupni interes za osnovnoškolsko obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina povećao se u posljednjih petnaest godina što je za posljedicu imalo povećanje broja razreda, ustanova i nastavnika u programima takvog obrazovanja. Negativan trend vidljiv je tek kod interesa za osnovnoškolsko obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina po modelu A. Negativan trend vidljiv je i kod srednjoškolskog obrazovanja po modelima A i B, dok se interes za obrazovanjem po modelu C povećao. Unatoč negativnim trendovima u

programima srednjoškolskog obrazovanja na jeziku i pismu nacionalnih manjina, odnosno smanjenju interesa za pohađanje takvih programa, ukupni broj ustanova, razreda i nastavnika koji sudjeluju u programima srednjoškolskog obrazovanja manjina nije smanjen. Provedena analiza trendova pokazuje da je blago ukupno povećanje interesa za upis u programe obrazovanja na jeziku i pismu nacionalnih manjina rezultiralo povećanjem kvalitete odgoja i obrazovanja nacionalnih manjina u Hrvatskoj koja se očituje u povećanju broja razreda i ustanova u kojima se takvi programi provode te brojem odgajatelja, učitelja i nastavnika koji u takvoj nastavi sudjeluju.

5. ZAKLJUČAK

Obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina iznimno je bitno za očuvanje identiteta i kulture pripadnika nacionalnih manjina, a države različitim modelima osiguravaju spomenuta prava pripadnicima nacionalnih manjina na svojim teritorijima. Iako Hrvatska, poput susjedne Slovenije te Rumunjske, zakonodavnim okvirom uređuje ovo pitanje i pripadnicima manjina na svom teritoriju osigurava pravo na obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina kroz tri modela, brojni su izazovi prisutni u sustavu obrazovanja na jeziku i pismu manjina. Kao i u Sloveniji, možda najveći izazov predstavlja uključivanje djece romske pripadnosti u sustav obrazovanja, a ovo pitanje, osim problema nepoznavanja jezika, svoje korijene ima i u društvenim odnosima i izraženim predrasudama prema pripadnicima romske nacionalne manjine. S druge strane, nizozemski model koji prednost daje multikulturalnom obrazovanju pokazuje brojne prednosti u izgradnji tolerantnog i uključivog društva pa svakako treba razmišljati u smjeru uvođenja interkulturalnih elemenata u obrazovni sustav u Hrvatskoj s ciljem senzibilizacije društva prema manjinskim potrebama i pravima te osiguranja društva jednakosti mogućnosti i posljedično jednakosti ishoda.

Unatoč generalnom porastu interesa za obrazovanjem na jeziku i pismu nacionalnih manjina što je posljedično rezultiralo povećanjem kvalitete takvog obrazovanja, postoje određene razlike u trendovima između postojećih modela obrazovanja na jeziku i pismu nacionalnih manjina u Hrvatskoj. Naime, i kod osnovnoškolske i kod srednjoškolske razine obrazovanja po modelu A vidljiv je negativan trend koji konačno nije rezultirao smanjenjem kvalitete obrazovanja, ali pokazuje stanovito smanjenje interesa za obrazovanje koje podrazumijeva izvođenje cjelokupne nastave na jeziku i pismu nacionalne manjine, uz obvezno učenje hrvatskog jezika. Paralelno, pozitivan trend vidljiv je kod obje razine obrazovanja po modelu C koji podrazumijeva izvođenje nastave na hrvatskom jeziku uz dodatnih dva do pet školskih sati namijenjenih njegovanju jezika i kulture nacionalne manjine. Takav odnos trendova moguće je svrstati kao argumentaciju u prilog tvrdnji o nužnosti implementacije interkulturalnih vrijednosti i načela u hrvatski sustav obrazovanja usmjeren na sve učenike u sustavu.

Iako je povećanje kvalitete obrazovanja na jeziku i pismu nacionalnih manjina koje proizlazi iz praćenja ranije prezentiranih trendova pozitivan pomak, u hrvatskom sustavu obrazovanja ostaju neka otvorena pitanja koja vezujemo uz manjinsku populaciju. Prvenstveno pitanje diskriminacije na etničkoj osnovi čijem suzbijanju nesumnjivo može doprinijeti interkulturalno obrazovanje i obrazovanje za ljudska prava od najranije dobi, potom pitanje problematike romske nacionalne manjine koje uključuje probleme socijalne distance i segregacije te posljedično ranog napuštanja školovanja i težeg pristupa tržištu rada, ali i pitanje obrazovanja na jeziku i pismu brojčano manjih nacionalnih manjina. Razvoj kulturne osjetljivosti i izgradnje interkulturalnih odnosa većine i manjine podloga su za traženje rješenja na spomenute izazove i za izgradnju tolerantnog društva koje poštuje različitosti, ljudska prava i slobode.

POPIS LITERATURE

Knjige i znanstveni radovi

1. Babić, D.; Škiljan, F., *Obrazovanje nacionalnih manjina u Hrvatskoj: usporedba socijalističkog poretka i višestranačke demokracije*, Historijski zbornik, sv. 72, br. 2, 2019., str. 373-403.
2. Bedeković, V., *Interkulturalni pristup odgoju i obrazovanju pripadnika romske manjine*, Obrazovanje za interkulturalizam, sv. 5, 2015., str. 15-27.
3. Gorter, D.; Riemersma, A.; Ytsma, J., *The Frisian language in the Netherlands*, Revista de recerca humanística i científica, 2006., str. 51-63.
4. Guiraudon, V.; Phalet, K.; Ter Wal, J., *Monitoring ethnic minorities in the Netherlands*, International Social Science Journal, sv. 57, br. 183, 2005., str. 75-87.
5. Kettley, C., *Ethnicity, language and transition politics in Romania: The Hungarian minority in context*, Nationbuilding, ethnicity and language politics in transition countries, 2003., str. 243-266.
6. Komac, M.; Barle Lakota, A., *Breaking the Glass Ceiling: The Case of the Roma Ethnic Minority in Slovenia*, Dve domovini, sv. 41, 2015., str. 23-34.
7. Kuiken, F.; van der Linden, E., *Language policy and language education in the Netherlands and Romania*, Dutch Journal of Applied Linguistics, sv. 2, br. 2, 2013., str. 205-223.
8. Kyriazi, A., *The education of minorities in Bulgaria and Romania: Analyzing the formation and articulation of preferences*, Ethnicities, sv. 18, br. 3, 2016., str. 412-433.
9. Leeman, Y.; Ledoux, G., *Intercultural education in Dutch schools*, Curriculum Inquiry, sv. 33, br. 4, 2003., str. 385-399.
10. Leeman, Y.; Reid, C., *Multi/intercultural education in Australia and the Netherlands*, Compare: A Journal of Comparative and International Education, sv. 36, br. 1, 2006., str. 57-72.

11. Lipott, S., *The Hungarian National Minority in Slovenia: Assessment of Protection and Integration after EU Accession*, Romanian Journal of European Affairs, sv. 13, br. 64, 2013., str. 64-89.
12. Luciak, M., *Migrants, minorities and education. Documenting discrimination and integration in 15 Member States of the European Union on behalf of the European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC)*, Vienna, 2004.
13. Lucian, M., *Minority schooling and intercultural education: a comparison of recent developments in the old and new EU member states*, Intercultural Education, sv. 17, br. 1, 2006., str. 73-80.
14. Mlekuž, A.; Vršnik Prše, T., *Policies Regulating Minority Education: The Case of Slovenia*, Odgojno-obrazovne teme, sv. 2, br. 3-4, 2019, str. 69-92.
15. Nevia Močinić, S., *Nacionalni kurikulum i obrazovanje manjina*, Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu, sv. 1, br. 1, 2006., str. 48-63.
16. O'Nions, H., *Different and unequal: the educational segregation of Roma pupils in Europe*, Intercultural Education, sv. 21, br. 1, 2010., str. 1-13.
17. Pappa, Z. A., *The Hungarian language in education in Romania*, Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning, 2019.
18. Petkova, L., *The ethnic Turks in Bulgaria: Social integration and impact on Bulgarian-Turkish relations, 1947-2000*, The Global Review of Ethnopolitics, sv. 1, br. 4, 2002., str. 42-59.
19. Petričušić, A., *Slovenian legislative system for minority protection*, Noves SL. Revista de Sociolingüística, 2004., <http://www.gencat.cat/llengua/noves> (26. srpnja 2022.).
20. Schreiber, E. W.; Rusu, R.; Man, T., *National Minorities in Romania. Their Present Demographic and Political Situation*, ISR-Forschungsbericht, sv. 42, 2017., str. 439-446.
21. Stropnik, N., *Promoting Social Inclusion of Roma: A Study of National Policies*, Institute for Economic Research, Ljubljana 2011.
22. Tatalović, S., *Nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj*, Politička misao, sv. 38, br. 3, 2001., str. 95-105.
23. Verkuyten, M.; Thijs, J., *Racist victimization among children in the Netherlands: The effect of ethnic group and school*, Ethnic and Racial Studies, sv. 25, br. 2, 2002., str. 310-331.

Pravni propisi

1. Act on the Special Rights of the Italian and Hungarian National Communities in the Field of Education, Official Gazette No. 35/01, 102/07 – ZOna-F and 11/18.
2. Constitution of The Republic of Bulgaria Prom. SG 56/13 Jul 1991, Amend. SG 85/26 Sep 2003, SG 18/25 Feb 2005, SG 27/31 Mar 2006, SG 78/26 Sep 2006 – Constitutional Court Judgment No.7/2006, SG 12/6 Feb 2007.
3. Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, Narodne novine, br. 63/2008.

4. Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe, Narodne novine, br. 63/2008.
5. Državni pedagoški standard srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, Narodne novine, br. 63/2008.
6. Law of National Education, No. 1/2011.
7. Pre-school and School Education Act, State Gazette No. 79/13. 10. 2015.
8. Roma Community Act in the Republic of Slovenia, Official Gazette No. 33/07.
9. The Constitution of the Kingdom of the Netherlands 2018, <https://www.government.nl/documents/reports/2019/02/28/the-constitution-of-the-kingdom-of-the-netherlands> (30. srpnja 2022.).
10. The Constitution of Romania, Official Gazette, Part I, No. 758 of 29 October 2003.
11. The Constitution of the Republic of Slovenia, Official Gazette No. 33/91-I, 42/97, 66/2000, 24/03, 69/04, 68/06, 47/13.
12. Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, Narodne novine, br. 155/2002, 47/2010, 80/2010, 93/2011, 93/2011.
13. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/1990, 125/1997, 08/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 05/2014.
14. Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina, Narodne novine, br. 51/2000, 56/2000.

Izvjешća, odluke i drugi akti

1. Council of Europe, Fifth Opinion on Croatia – adopted on 1 February 2021, ACFC/OP/V(2021)2.
2. Council of Europe, Fifth Report by the Government of the Republic of Slovenia on the Implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, ACFC/SR/V(2020)001.
3. Council of Europe, Fourth Opinion on Bulgaria – adopted on 26 May 2020, ACFC/OP/IV(2020)001Final.
4. Council of Europe, Fourth Report submitted by Bulgaria pursuant to Article 25, paragraph 2 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, ACFC/SR/IV(2017)006.
5. Council of Europe, Fourth Report submitted by the Netherlands pursuant to Article 25, paragraph 2 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, ACFC/SR/IV(2021)001.
6. Vlada Republike Hrvatske, Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2006. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb 2007.
7. Vlada Republike Hrvatske, Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2007. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb 2008.

8. Vlada Republike Hrvatske, Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2008. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb 2009.
9. Vlada Republike Hrvatske, Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2009. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb 2010.
10. Vlada Republike Hrvatske, Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2010. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb 2011.
11. Vlada Republike Hrvatske, Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2011. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb 2012.
12. Vlada Republike Hrvatske, Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2012. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb 2013.
13. Vlada Republike Hrvatske, Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2013. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb 2014.
14. Vlada Republike Hrvatske, Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2014. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb 2015.
15. Vlada Republike Hrvatske, Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2015. i 2016. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb 2018.
16. Vlada Republike Hrvatske, Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2017. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb 2019.
17. Vlada Republike Hrvatske, Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2018. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb 2019.
18. Vlada Republike Hrvatske, Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2019. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Zagreb 2021.

Internetski izvori

1. Nastava na daljinu na jeziku i pismu nacionalnih manjina, <https://mzo.gov.hr/vijesti/nastava-na-daljinu-na-jeziku-i-pismu-nacionalnih-manjina/3692> (2. kolovoza 2022.).
2. Predškolsko, osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina, <https://gov.hr/hr/predskolsko-osnovnoskolsko-i-srednjoskolsko-obrazovanje-na-jeziku-i-pismu-nacionalnih-manjina/1108> (2. kolovoza 2022.).
3. World Directory of Minorities and Indigenous Peoples, Netherlands, <https://minorityrights.org/country/netherlands> (30. srpnja 2022.).

TRENDS IN THE EDUCATION OF NATIONAL MINORITIES IN CROATIA

The Member States of the European Union advocate different models of education of national minorities in their territories. Slovenia guarantees education in the language and script of indigenous minorities in its territory, as does Romania, while Bulgaria enables minority language learning only in the form of elective subjects. The Netherlands, on the other hand, gives preference to multicultural education for all students in its education system. Croatia guarantees national minorities education in the language and script of the national minority in pre-school education and through three different models in both primary and secondary education. In order to determine the interest for this form of education, trends at all three levels of education of national minorities in Croatia were monitored – measured by the number of students, classes, institutions and teachers involved in education programs for persons belonging to national minorities. The analysis of the results shows a growing trend of interest in the pre-school and primary school level of education and a declining trend of interest in the secondary school level of education.

Key words: *National Minorities, Protection of Minority Rights, Education, Language and Script of National Minorities, Models of Education*